بەناوی خودای بەخشندەو میهرەبان

بەناوی گەلەوە

پەرلەمانی کوردستان ـ عێراق

بەپێی برگەی (1 و 5) لە ماددەی (56)ی یاسای ژمارە (1)ی ساڵی 1992 ی هەموارکراو، و لەسەر داوای ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم، پەرلەمانی کوردستان ـ عێراق لەدانیشتنی ئاسایی ژمارە (16)ی رۆژی 2010/6/21 بڕیاری دەرچوواندنی ئەم یاسایەی دا:

یاسای ژمارە (5)ی ساڵی 2010

یاسای وەزارەتی دارایی و ئابووریی هەرێمی کوردستان ـ عیراق

ماددەی یەکەم:

مەبەست لەم دەستەواژانەی خوارەوە لەم یاسایەدا ماناکانی بەرامبەریانە لەم یاسایەدا:

یەکەم: هەرێم: هەرێمی کوردستان ـ عیراق

دووەم: وەزارەت: وەزارەتی دارایی و ئابووری هەرێم

سێیەم: وەزیر: وەزیری دارایی و ئابووری هەرێم

چوارەم: بریکار: بریکاری وەزارەتی دارایی و ئابووری هەرێم

پێنجەم: ئەنجومەن: ئەنجومەنی وەزارەت

ماددەی دووەم:

ئامانجی وەزارەت دانانی بنچینە گشتییەکانی بەڕێوەبردن و ڕێکخستنی دەرامەتی دارایی و ئابوورییە و، چاودێری گونجانی هەڵسوکەوتەکانی و وەدیهێنانی چاکترین بەکارهێنانی دەکات و بنچینەو ئاراستەکانی پلاندانانی دارایی و ئابووری هەرێم دادەنێت و چوارچێوەی گشتی بەرفراوانی رەگەزەکانی(العناصر) پلانی دارایی و ئابووری لە چوارچێوەی سیاسەتی گشتی و پلانی گەشەپێدانی بۆ هەرێم دەست نیشان دەکات.

ماددەی سێیەم:

یەکەم: وەزیر: سەرۆکی باڵای وەزارەتەکەیەو، بەرپرسی ئاڕاستەکردنی ئیشەکانێتی و، سەرپەرشتی و موراقەبەی چالاکییەکانی دەکات و، بڕیار و رێنمایی و فەرمانەکان لە هەر شتێکدا پێوەندیی بەکارەکان و پێکهاتەکان و کاروباری دیکەی ئیداری و دارایی و رێکخستنەوە هەبێت لە چوارچێوەی حوکمەکانی یاسا و پێڕۆ و رێنمایی بەرکاردا، هەمووی لەلایەن وەزیرەوە دەردەچێت و، وەزیری بەرپرسە لەبەردەمی ئەنجومەنی وەزیراندا چونکە خۆیشی ئەندامێکی هاوکارە لە ئەنجومەنەکەدا، بۆیشی هەیە هەندێ لە دەسەڵاتەکانی خۆی بە بریکاری وەزارەتەکە، یان بە بەڕێوەبەر گشتیەکانی، یان بەو کەسەی بە گونجاوی دەزانێت بسپێرێت و هەماهەنگی لەگەڵ بانکی ناوەندی عیراقدا لە هەموو ئەو کارانەدا دەکات کە پەیوەندییان بەرێکخستن و نەخشە بۆ سیاسەتی

نەقدی و بانکداری(الصیرفە) دەکێشیٚ و سەرپەرشتی لقەکانی بانکی ناوەندی عیراقی لە هەرێمدا دەکات.

دووەم: نووسینگەی وەزیر: فرمانبەرێك بە پلەی بەڕێوەبەر سەرۆکایەتیی دەکات بە ئەزموون و لێهاتوو بێت. ئەو ئیش و کارانە دەگرێتە ئەستۆ کە وەزیر پێی دەسپێرێت و بەرپرس دەبێت لە ڕێکخستن و پاراستنی تۆمارەکان و نامە و نامەکاریی تایبەت بە وەزیر و ژمارەیەکیش فرمانبەر یاریدەی دەدەن.

سێیەم: بەڕێوەبەرایەتی چاودێری و پشکنینی دارایی: ڕاستەوخۆ بە وەزیرەوە پەیوەست دەبیٚ و کاری چاودێری ناوخۆی وەزارەتەکە و فەرمانگەکانی سەر بەو دەگرێتە ئەستۆ. هەروەها لە حاڵەتی گزی(اختلاس) یان دەسکاریکردنی پارەی گشتیدا کاری لێوردبوونەوە و پشکنینی هەموو فەرمانگەکانی هەرێم بەجیٚ دەهێنێ چاودێری و چۆنێتیی دەسکاریکردنیان دەکات. فرمانبەرێکیش سەرۆکایەتیی دەکات کە پلەکەی لە پلەی بەڕێوەبەر کەمتر نەبێت و، بڕوانامەی زانکۆیی هەبێت و ئەزموونداار و پسپۆڕ بێت.

چوارەم: بەڕێوەبەرایەتیی پێوەندییەکان و ڕاگەیاندن: ڕاستەوخۆ بە وەزیرەوە پەیوەست دەبیٚ و فرمانبەرێك سەرۆکایەتیی دەکات کە پلەی لە بەڕێوەبەر کەمتر نەبێت و، بڕوانامەی زانکۆیی هەبێت و ئەزموونداار و پسپۆڕ بێت.

ماددەی چوارەم:

یەکەم: بریکاری وەزارەت: هاوکاری وەزیر دەکات لە جێبەجێکردنی سیاسەت و پلانی وەزارەتەکە و سەرپەرشتی کاروبارەکانی و ئەو دەسەڵاتانە دەکات کە وەزیر پێی دەسپێریٚ.

دووەم: نووسینگەی بریکاری وەزارەت: فرمانبەرێك بە پلەی بەڕێوەبەر سەرۆکایەتیی دەکات، بە ئەزموون و لێهاتوو بێت، ئەو کارانە دەگرێتە ئەستۆ کە بریکار پێی دەسپێریٚ.

سێیەم: بنکەی مەشق و پەرەپێدانی دارایی و کارگێری و ئابووری: فرمانبەرێك بە پلەی بەڕێوەبەر سەرۆکایەتی دەکات کە بڕوانامەی زانکۆیی هەبیٚ و شارەزاو پسپۆر بیٚ و ژمارەیەك فەرمانبەر یارمەتی دەدەن.

ماددەی پێنجەم:

دەستەی ڕاوێژکاران: دەستەکە لەم چوار ڕاوێژکاری بە ئەزموون و پسپۆڕ پێك دێت کە لانی کەم بڕوانامەی سەرەتایی زانکۆییان لەم پسپۆڕییانەی خوارەوەدا بەدەست هێنا بێت:

1- کاروباری کارگێری و دارایی
2- کاروباری بانق
3- کاروباری ئابووری و بازرگانی
4- ڕاوێژکار لە کاروباری یاسایی

ماددەی شەشەم:

ئەنجومەن:

1- لە وەزارەتەکەدا ئەنجومەنێك بە سەرۆکایەتی وەزیر پێکدەهێنرێت و، هەریەکە لەمانەی خوارەوەشی تێدا دەبن:

أ ـ بریکاری وەزارەت ئەندام دەبێت

ب ـ راوێژکارەکان ئەندام دەبن

ج ـ بەڕێوەبەرە گشتییەکانی وەزارەت ئەندام دەبن

د ـ هەر پسپۆڕێك لەناوەوە یان لە دەرەوەی وەزارەتەکە، کە وەزیر بیەوێ لە کاتی پێویستدا داوای هاوکاری لێ بکات بەبێ ئەوەی مافی دەنگدانی هەبێ.

2ـ ئەنجومەن گفتوگۆی پلانە گشتییەکەی وەزارەت و پەسند کردنی و، بەدواداچوونی جێبەجێکردنی لە ئەستۆ دەگرێ و، سیاسەتی دارایی و ئابووری پێشنیاز دەکات و، گفتوگۆ لەسەر راپۆرتە خولاوخولەکان لێکۆڵینەوە لەسەر ئەو کۆسپانە دەکات کە رێگری لە رەوتی کارەکانیدا دەکەن و، چارەسەری بەکرداریان بۆ پێشنیاز دەکات و، لە پرۆژەی یاسا و پێڕۆ و ئەو رێنماییانەش دەکۆڵێتەوە کە پێوەندییان بە ئیشەکانییەوە هەیە و رای خۆیشی لەسەر هەموو بابەتێك دەدات کە پێش چاوی دەخرێت.

ماددەی حەوتەم:

بەڕێوەبەرایەتی گشتیی دیوان: بەڕێوەبەرێکی گشتی بەڕێوەی دەبات کە بڕوانامەی سەرەتایی زانکۆی هەبێ و شارەزا و پسپۆر بێ.

ماددەی هەشتەم:

بەڕێوەبەرایەتی گشتیی بودجە:

بەرپرسیارێتی پلاندانان دەگرێتە ئەستۆو بودجەی هەرێم ئامادە دەکات و، لە پێکهاتە و قۆناغەکانی بودجەی گشتی و بەشەکانی دەکۆڵێتەوە، هەروەها بڕیاری بەرایی(الاولی)لەسەر هێزی کار(میلاك)ی فەرمانگەکانی هەرێم دەدات و، پشتیوانەی پارەی پێویستیان بۆ زامن دەکات و، رای خۆی لەسەر یاسا جۆربەجۆرەکانی دارایی دەردەبڕێت و توێژینەوەو، لێکۆڵینەوەی شیکاری (التحليلية) لەسەر بارودۆخی دارایی و بودجەی بەردەست(الجارية) بەپێی شێوازەکانی پلاندانان ئەنجام دەدات و، رێمایی بۆ جێبەجێ کردنی بودجە دەردەچوێنێ و، بەڕێوەبەرێکی گشتیش سەرۆکایەتیی دەکات کە بڕوانامەی زانکۆیی بەدەست هێنا بێت و بە ئەزموون و پسپۆڕ بێت.

ماددەی نۆیەم:

بەڕێوەبەرایەتی ژمێریاری گشتی:
سەرپەرشتیی (السیولە)ی نەختینەی خەزینەی گشتی و چۆنێتی دەسکاریکردنی بۆ جێبەجێکردنی بودجەی گشتیی هەرێم بە هەردوو بەشەکەیەوە بەشی بەردەست(الجاری)و بەشی وەبەرهێنان لە ئەستۆ دەگرێت، هەروەها پەرەپێدانی سیستەمی ژمێریاری گونجاو بۆ رێکخستنی لایەنی دارایی ئەنجامەکانی جێبەجێکردنەکەی لە ئەستۆ دەگرێت و، کۆنتڕۆڵی ژمێریاریەتی دەسکاریکردنی دارایی لەسەر هەموو یەکە جێبەجێکارەکان دادەنێت و، روونکردنەوەکانی ژمێریاریەتی بۆ یەکەکانی کەرتی حکومی کە لە مەرکەزەوە پارەدار دەکرێن، دیار دەکات و، ئەنجامەکانی بەپێی ئوسوولی ژمێریاریەتی دەخاتە بەرچاو وسیستەمەکانی چاودێری ناوخۆ لەسەر دەسکاریکردنی ئەموالی گشتی پەرەپێدەدات و پێداویستەکانی سەرکەوتنیان بۆ فەراهەم دەکات و سەرپەرشتیی جێبەجێکردنیان دەکات چاودێری کردنی خەرجی رابوردوو و خەرجی پاش ئەویشەوە. لەو سەرپێچییە داراییانەش دەپێچێتەوە کە جێبەجێکردنیان بە وەزارەتەکە دەسپێردرێت.
بەڕێوەبەرێکی گشتیش سەرۆکایەتیی دەکات کە بڕوانامەی زانکۆیی بەدەست هێنابێت و، بە ئەزموون و پسپۆڕ بێت.
ماددەی دەیەم:

بەڕێوەبەرایەتی گشتی باج و عەقارات:
ئەرکی بەڕێوەبردنی پێداویستییەکانی باج و وەدیهاتنی وەرگرتنی لە ئەستۆ دەگرێ و ژمێریاریەتییەکەی رێك دەخات و بەدواداچوون بۆ قەرزەکانی دەکات و قەرزەکانی و رێکار و بنەماکانی وەرگرتنیان دەست نیشان دەکات، هەروەها مافی موڵکداریەتی عەقاری لە هەرێم لە باری جۆرو شوێنەوە لە ئەستۆ دەگرێ و رێکی دەخات و تۆماری پێویستییەکانی دوور لە (بمعزل)لایەنە پسپۆڕەکان دەگرێتە دەست و بڕیارەکانی تەرخان کردن و یاساکاری تایبەت بە فرۆشتن و بەکریدانی خانووبەرەکانی موڵکی هەرێم جێبەجێ دەکات و، هەروەها بەڕێوەبردن و بەیاناتی ئەو خانوو وبەرانەش جێبەجێ دەکات کە ئەرکی بەڕێوەبردن و فرۆشتنیان بە وەزارەتی دارایی و ئابووری دەسپێردرێ و بەڕێوەبەرێکی گشتی سەرۆکایەتی دەکات کە بڕوانامەی زانکۆیی بەدەست هێنابێت و بە ئەزموون و پسپۆڕ بێت.
ماددەی یازدەم:

بەڕێوەبەرایەتی گشتیی گومرك:
جێبەجێ کردنی یاسا گومرگییەکان ئەو فەرمان وبڕیار و رێنمایی و بەندانە(الچوابگ) لە ئەستۆ دەگرێ کە دەزگا جۆربە جۆرەکانی هەرێم ئامادەیان دەکەن و پەیوەندییان بە پسپۆڕایەتییەکانی بەڕێوەبەرایەتی گشتییەوە هەیەو، هەروەها بنەماو مەبدەئە پێویستییەکان بۆ ئاسانکردنی کردەوەی جێبەجێ کردنی و دانان و جێبەجێ کردنی پلانی پێویست بۆ بەرەنگار بوونەوەی قاچاغ و لێکۆڵینەوەی یاسا گومرگییە بەرکارەکان دەست نیشان دەکات و، دادەنێت، بەڕێوەبەرێکی گشتی سەرۆکایەتی دەکات کە بڕوانامەی زانکۆیی هەبێت و بە ئەزموونو پسپۆڕ بێ و، لقی بەڕێوەبەرایەتییەکانی گومرگی هەرێمی پێوە دەلکێ.

ماددەی دوازدەم:

بەڕێوەبەرایەتی گشتیی خانەنشینی:

یاساكانی خانەنشینی جێبەجێ دەكات و خزمەتی كارمەندەكانی هەرێم لە فەرمانبەر و سەرباز و هێزەكانی ئاسایشی ناوخۆ دەژمێرێ، بۆ ئەوەی مووچەو پاداشتی خانەنشین بۆ خۆیان و خێزانەكانیان ببڕێتەوەو بۆ موستەحەقەكانیان خەرجی بكات و، بنەماو مەبدەئیش دادەنێ و ڕێنمایی دەردەچوێنێ و پێشنیار بۆ پەرەپێدانی ئەم یاسایانە لەبەر ڕۆشنایی كارەتازە پەیدا بووەكان(ما یستجد من امور) بەرز دەكاتەوە، هەروەها ئەو گیروگرفتانەش كە لە كاتی جێبەجێ كردندا لە چوارچێوەی سیاسەتی دارایی هەرێمدا ڕووبەرووی دەبێتەوە، بەڕێوەبەرێكی گشتی سەرۆكایەتی دەكات كە بڕوانامەی زانكۆیی بەدەست هێنا بێت و بە ئەزموون و پسپۆر بێت و بەڕێوەبەرایەتییەكانی خانەنشینی لە هەرێمدا پێوە دەلكێ.

ماددەی سیانزدەم:

بەڕێوەبەرایەتی گشتیی بانكە بازرگانیەكان:

بەڕێوەبەرێكی گشتیی سەرۆكایەتی دەكات بڕوانامەی زانكۆیی بەدەست هێنا بێت و، بە ئەزموون و پسپۆڕ بێت و، ئەمانەی خوارەوەشی پێوە دەلكێن:

1- بەڕێوەبەرایەتییەكانی بانكەكانی ئەلرەشید

2- بەڕێوەبەرایەتییەكانی بانكەكانی ئەلرافیدەین

3- بەڕێوەبەرایەتییەكانی بانكەكانی هەرێم

ماددەی چواردەم:

بەڕێوەبەرایەتی گشتیی بانكە پسپۆرەكان:

بەڕێوەبەرێكی گشتیی سەرۆكایەتیی دەكات بڕوانامەی زانكۆیی بە دەست هێنا بێت و بە ئەزموون و پسپۆڕ بێت و ئەمانەی خوارەوەشی پێوە دەلكێت:

1- بەڕێوەبەرایەتییەكانی بانكی كشتوكاڵی و پیشەسازی

2- بەڕێوەبەرایەتییەكانی بانكەكانی خانووبەرە

ماددەی پانزدەم:

كۆمپانیای گشتی تەئمین:

كاری تەئمین كردن لەسەر موڵك وماڵی گشتی و تایبەتی لە ئەستۆ دەگرێ، هەروەها ئەئمین كردنی كەسەكانیشی(تأمینات الحیاه) لە ئەستۆ دایە. ئەمەش لە سایەی ئەو یاساكاریانەی كە لەم بوارەدا بەركارن.بەڕێوەبەرێكی گشتی سەرۆكایەتی دەكات كە بڕوانامەی زانكۆیی بەدەست هێنا بێت و بە ئەزموون شارەزاو پسپۆر بێت و لقەكانی كۆمپانیای لە پارێزگاكان پێوە دەلكێ.

ماددەی شازدەهەم:

بەڕێوەبەرایەتی گشتی کاروباری یاسایی:

لێکدانەوەی حوکمە داراییەکان و یاسا بەرکارەکان دەگرێتە ئەستۆ و، لێکۆڵینەوە لەسەر پرۆژەی یاسا و، پێڕۆکان دەکات و، راو راوێژی خۆیشی لەسەر ئەو مەسەلە یاساییانە دەدات کە پێوەندییان بە کاروباری خزمەتی مەدەنی و داراییەوە هەیە کە فەرمانگەکانی هەرێمەوە دەیخەنە بەردەم وەزارەت، هەروەها شێوەی یاسایی بۆ گرێبەست و ئەو پرۆژە یاسا و پێڕۆ و ڕێنماییانە بۆ بەردەم دادگاکان ئامادە دەکات کە پێوەندییان بە ئیش و کاری وەزارەتەکەوە هەیەو.

بەڕێوەبەرێکی گشتیی سەرۆکایەتی دەکات کە بڕوانامەی زانکۆیی لە یاسادا بەدەست هێنا بێت.

ماددەی حەڤدەهەم:

یەکەم: کارو پسپۆڕییەکانی پێکهاتەکانی وەزارەت بە پێڕۆیەك دیار دەکرێن.

دووەم: وەزیر بۆی هەیە لەکاتی پێویستدا بەڕێوەبەرایەتی و بەش و هۆبە بکاتەوە یان هەڵیان بوەشێنێتەوە یان یەکیان بخات.

ماددەی هەژدەم:

یەکەم: یاسای وەزارەتی دارایی و ئابووری ژمارە(13)ی ساڵی 1992 هەڵدەوەشێتەوە.

دووەم: کار بە هیچ دەقێکی یاسایی یان بڕیارێك ناکرێ کە لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا ناکۆك بێ.

ماددەی نۆزدەم:

لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوندیدارەکان پێویستە حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

ماددەی بیستەم:

ئەم یاسایە لە رۆژی بلاْوکردنەوەی لە رۆژنامەی فەرمی (وەقائعی کوردستان)دا جێبەجێ دەکرێت.

محمد قادر عبدالله

(د. کەمال کەرکووکی)

سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان ـ عێراق

هۆكارەكانی دەرچوونی ئەم یاسایە

بۆ یەكگرتنەوەی هەردوو وەزارەتی دارایی لە هەرێمی كوردستان لە یەك وەزارەتدا لە ژێر ناوی وەزارەتی دارایی و ئابووری بۆ ئەوەی وەزارەت بە ئەركەكانی لە رێكخستنی كاروباری دارایی و ئابووری هەڵبستێ و چاودێری سەلامەتی دەستكاری كردن بە ماڵ و موڵكی گشتییەوە بكات و باشترین بەكارهێنان بۆ دەرامەتە داراییەكانی هەرێم وەدی بهێنێ ئەم یاسایە دەرچوێندرا.

تێبینی: ئەم یاسایە بەبریاری ژمارە 5 ی سالی 2010 لەلایەن بەرێز سەرۆكی هەرێمی كوردستانەوە دەرچوێنرا.